

kultur

Kulturchef: Åsa Linderborg Redaktionssekreterare: Helena Bergstrand
Annonser: tel 08-725 20 00 Adress: Aftonbladet 105 18 Stockholm
Tel: 08-725 24 60 E-post: kultur@aftonbladet.se Internet: www.aftonbladet.se/kultur

Dagens

■ ... gemensamhet

Världsmetrologidagen

Firar att många länder enats om gemensamma och exakta mått-system.

Foto: THINKSTOCK

» Det har på senare år varnats för framväxande parallellsambälten – miljöer som separerar människor från det kringliggande samhället, som lever efter egna normer, riter och regler och där politisk extremism frodas.

Parallellsambälten är dock på intet sätt obekant i Sverige. Det historiskt sett mest framgångsrika svenska parallellsambället är nykterhetsrörelsen.

Långt innan ordet fick sin moderna, olycksbådande laddning beskrev akademiker nykterhetsrörelsen just som "ett slags alternativsambälle". Litteraturvetaren Kerstin Rydbeck beskriver rörelsen

Den parallella extremismen

1993: "Inom detta alternativsambälle hade man sina egna värderingar och 'lagar' som ordensstaterna kallades, och den som bröt mot dem kunde dömas till straff som suspendering eller böter."

I denna rörelse frodades förstås också politisk extremism, främst i form av kravet på totalförbud för all alkohol, något som nästan uppnåddes i folkomröstningen 1922.

Det är dock för en annan "extremism" rörelsen är ihågkommen;

som en skola i protokollföring, mötesordning och budgethantering för människor från enkla förhållanden som med den allmänna rösträttens genombrott blev folkvalda. Detta gav nykterhetsrörelsen ett oproportionerligt och långvarigt politiskt inflytande över vad svenskar tillåts dricka som i viss mån kvarlever än i dag, trots att rörelsen falnat sedan storhetstiden kring 1910.

Om denna erfarenhet är argument för att räddas eller hylla parallella samhällen är förstås en smaksak, men de är inte entydigt av ondo.

Mattias Svensson

Ljuv musik – för

Jag har samlat musik sedan tonåren. Någon gång på 1970-talet köpte jag en begagnad bandspelare av märket Revox och började spela in låtar från radion. Sveriges Radio hade *Soul Corner*, två bluesprogram i veckan och rikligt med jazz och musik från olika världsdelar.

Konsten var att trycka på inspelingsknapparna i halvsekunden mellan programledarens mellansnack och musikens början. Jag minns ännu när jag först hörde Nina Simone's mörka röst, och hur bandet tog slut mitt i Archie Shepps ändlösa *Money blues*. Det värsta var programledare som pratade mitt i låtarna.

Den digitala tekniken har gjort det lättare att mångfaldiga musik. Sverige blev med The Pirate Bay och god digital infrastruktur världsledande i fildelning, men skivbolagen protesterade och USA tvingade den svenska regeringen att ingripa.

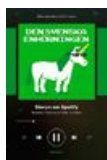
Isamma veva startade Daniel Ek och Martin Lorentzon företaget Spotify, numera världskänt som en musiktjänst med 170 miljoner aktiva användare och 75 miljoner betalande prenumeranter. På Wall Street, där aktien nyss introducerats, värderas bolaget till över 20 miljarder dollar. Det omtalas av finanshjärna som en unicorn, en av de högst rankade nykomlingarna.

Forskarna Rasmus Fleischer och Pelle Snickars rensar i *Den svenska enhörningen – storyn om Spotify* upp i myterna kring företaget. Spotify är liksom Tesla, Uber och flera andra teknikbolag ett spekulationsobjekt. Bolaget går med förlust år efter år men drar ändå till sig kapital i en världsekonomi som flödar över av finansiella tillgångar. När säkra placeringar inte ger någon avkastning flockas riskkapitalbolag och fondförvaltare kring nya företag med potentialer. En dominerande

SAKPROSA

» Den svenska enhörningen – storyn om Spotify

Rasmus Fleischer och Pelle Snickars
Mondial

marknadsposition kan ge monopolvinster någon gång i framtiden, och även om aktien inte ger omedelbar utdelning finns möjligheten att sälja den vidare till något större bolag med strategiskt intresse av kundbasen.

Dragningskraften hänger på framgångssagan. Fleischer och Snickars visar hur Spotify anpassar sin story efter marknadens nyckler. Daniel Ek har iklätt sig rollen som den unga gitaristen från Rågsved som frälsar världen med strömmande musik. I själva verket hade Spotify i början inget med musik att göra. Tanken var att mjölka reklamklampor ur trafik på nätet. Då fordrades något som kunde locka användare. Att det blev musik var när-

Mikael Nyberg läser boken som skingrar myterna om framgångssagan Spotify

mast en slump. Politiker av olika kulörer trängs i framgångens sken.

Ett företag med bara lite drygt 1 000 anställda i landet tycks vara Sveriges framtid, en ledsagare in i den postindustriella nya ekonomin. I själva verket, visar Fleischer och Snickars, är bolaget i händerna på anonyma finansskapi-

tal och främmande storföretag. Utan tillförsel av kapital utifrån går förlusterna inte att bära, och för att behålla sina miljontals användare behöver Spotify licenser från koncernerna som behärskar den globala marknaden för populärmusik. I utbyte har Universal, Sony och Warner fått rejäla förskott, ägarandelar i

Författarna Rasmus Fleischer och Pelle Snickars.

Foto: MONDIAL

Ellen Gallagher är en amerikansk, internationellt uppburen konstnär som är känd för att gestalta politiska och sociala frågor genom en poetisk formvärld. I ett samarbete med den holländske konstnären Edgar Cleijne har hon nu inlagt Bonniers konsthall med tre filminstallationer.

Den största av dem, *Highway gothic* (2017), består av ett rum där vackra blå våder av filmremсор hänger från taket och skapar en känsla av undervattensvärld. Bilderna och texterna har framkallats med cyanotyp teknik, som man använder för att få fram

Blå elegi över en förlorad värld

KONST

» Better Dimension
Edgar Cleijne och Ellen Gallagher
Bonniers Konsthall
Till och med 3 juni

blåkopior. Först tror jag att varelserna på bilderna är uppförstora-de kvalster, men det är maler och andra djur som lever i träsken runt New Orleans.

Installationen är en manifesta-

tion över den värld som trängdes undan när motorvägen som skär genom New Orleans byggdes i slutet av sextioalet. Bygget hade inte bara miljömässiga konsekvenser, utan innebar också att den äldsta afroamerikanska stadsdelen i USA demolerades. Folk tvångsförflyttades och affärer fick stänga ner. I rummet visas också två svartvita filmer. I den ena åker en man genom träskområdet i båt och i den andra promenerar en man under mo-

torvägsviadukten där det tidigare växte vackra ekar.

Det är en installation som suggererar fram en dov stämning, men även en vackert myllrande vattenvärld. Vetskapen om tvångsförflyttningen av människor och förstörelsen av en kulturellt unik miljö ligger som en skarp underton. En elegi över en förlorad värld. En av många.

Lika intagen blir jag inte av titelverket *Better dimension* (2010).

En kub där besökaren kan gå in och utsättas för ett bildspel. I mitten av rummet svävar John F Kennedys huvud snurrande ovanför en vinylskiva. På väggarna visas samtidigt projektioner av bilder som liknar vävnadsprover som successivt övergår till att bli abstrakta målningar av tämligen enkel kvalitet.

Här uppstår ingen synergi mellan delarna. Inte heller med kubens utryck, som är täckt av screenshotar av "kosmiska dags-tidningar" av jazzmusikern Sun Ra (1914-1993). Sun Ra var fascinerad av rymden och

Mystisk diplomati

PODCAST I veckans avsnitt har **Jonatan Unge** svårt att förstå sig på diplomati i Guatemala och Sverige. **Moa Lundqvist** pratar om Försäkringskassans kamp för att göra sjukdom till "en del av livet". **Ola Söderholm** har lyssnat på en intervju med en rättslärd imam.

LYSSNA HÄR: www.aftonbladet.se/kultur.

» **BARNBOK** "Det var en gång ett barn som bodde på en ö i havet tillsammans med sin pappa riddaren."

I *Förvandlingen* (Bonnie Carlson) lägger sig **Anna Höglund** helt nära **Elsa Beskows Sagan om Tripp, Trapp, Trull och jätten Dum-dum, men i Höglunds bilderbok har de tre systrarna blivit en enda flicka och jätten en pålsklädd kvinna med rödmålade och kloklia naglar.**

Linjeföringen och gråskalan tyder på att Höglund använt sig av

Gåtfull saga från enslig ö

koppargrafik, av tornålsgravyr och etsning, något som inte är så vanligt i sammanhanget men som ger berättelsen ett ålderdomligt och mörkt uttryck. Bildspråket är kondenserat, gåtfullt och vidöppet för tolkning.

Kanske är jätten en omskrivning för pappans nya tant? Allt hon tittar på blir i alla händelser till sten och han måste resa bort för att lösa problemet. Flickan lämnas ensam på ön med

sin oro: "Ljust lät hon brinna i fönstret, så att hennes far skulle hitta vägen hem."

På ett ställe syns pappa riddaren visserligen läsa *El Pais*, Spaniens största dagstidning som grundades efter **Francos** död 1976, och kanske är det i själva verket fascismen han kämpar mot.

Och vad är det för en blå liten fågel som följer flickan över uppslagen, som sätter sig på hennes huvud när hon simmar ut i vattnet "svart och blankt som motorolja"? Det får läsaren inte veta, men det känns hoppfullt att ha den där.

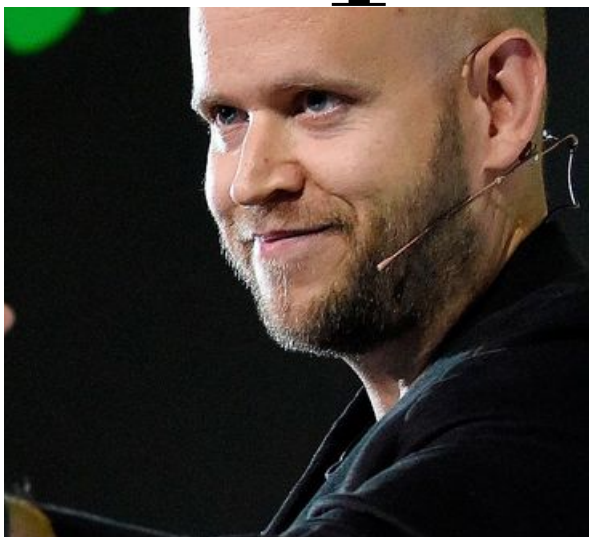
Petter Lindgren

I MORGON

Hen får Aftonbladets litteraturpris

kapitalet

EN VINNARE - SOM GÖR BRAKFÖRLUST
Daniel Ek, grundare och vd för Spotify. Trots minusresultat är efter år lyckas bolaget ständigt locka till sig nytt kapital.

Foto: AFP

"I själva verket hade Spotify i början inget med musik att göra"

företaget och inflytande över affärsmodellen.

Spotify lanserades som en reklamfinansierad tjänst, men skivbolagen krävde ytterligare intäkter. Så kom Spotify Premium till - en reklamfri tjänst för 99 kronor i månaden.

Strömmande musik har blivit den viktigaste inkomstkällan för storbolagen, och Spotify står för merparten av intäkterna, även om Apple knappar in. För artister och låtskrivare har utvecklingen varit mindre gynnsam. Spotify betalar avgifter till skivbolagen som behåller rejäla andelar för egen del innan de egentliga upphovsmännen får sitt. Det blir kaffe pengar för de flesta.

Spotify förser bolagen med detaljerad information om sina användare. Musiken strömlinjeformas efter vinstkalkylerna, och skivindustrins guldkalvar har företräde när Spotify rankar spellistorna.

Fleischer och Snickars fokuserar på det affärsmässiga, och stundtals påminner deras bok med alla sina upprepningar om en lp-skiva som hackar, men berättelsen om Spotify tangerar också det politiskt brännbara.

Strömmande musik är inget nytt. Radion var först. De offentliga radiostationerna hade en viss självständighet i förhållande till affärsintresset, men det digitala utbudet riktas allt snävare efter storbolagens kalkyler.

Medie- och it-industrins giganter hägnar in de digitala allmänningarna och tillförsäkrar sig en privat beskattningsrätt. 2014 till 2017 steg hushållens medieutgifter i Sverige med 20 procent. Snabbast ökade kostnaderna för bredband, mobiluppkopplingar och abonnemang på strömmade tjänster.

De välbeställda jublar över sänkta kommunala och statliga gaskatter medan tributerna till den privata förslagenheten växer. Ska storn slutna så?

Mikael Nyberg

Foto: JEAN-BAPTISTE BÉRANGER

Installationsvy över "Highway gothic" av Edgar Cleijne och Ellen Gallagher.

sa sig komma från Saturnus, han tycks ha sett det kosmiska som en utopisk frizon bortom klassförtryck, miljöförstöring och rasism.

Sun Ra är även inspirationskällan till filminstallationen *Nothing is* (2010) där en sångtext av honom visas i filmrutan. En meditation över skapelsen, vårt ursprung och de fyra elementen. Själva filmremsan är träd genom en harpa som med jämna mellanrum slås an av flickor på remsan. Det är ett uppfinningsrikt verk, men samtidigt

en aning stumt. Känslan jag får är att Sun Ra var en intressantare artist än vad Cleijne och Gallaghers gestaltning till hans lov lyckas vara.

Och så är det lite grand med den här utställningen, den är teknisk påhittig och har många spännande referenser.

Men det är inte alltid delarna gifter sig med varandra och förmår skapa en fullödig och övertygande uttryck.

Camilla Hammarström

Åsa

LINDERBORG

Skär upp varbölden, Ebba Witt-Brattström

Jag börjar krokna på *Dagens Nyheter*s kampanjournalistik. Här om dan fångade deras snillefotograf Alexander Mahmoud en skrattande Horace Engdahl i en gränd i Gamla stan. Genast trampade kulturredaktionen i gång moralorgeln: Han skrattar! Varför då!?

DN försöker göra sig till pionjär för Stora Principer som vi sedan länge är överens om. Som att sexuella trakasserier är en dålig sak. Och ja, vad är rent av olagligt. **DN** dönar på orgeln så man nästan blåser över på den andra sidan.

Jag vet, jag skriver bara det alla redan tänker.

Tröttnat har jag även på att läsa om Ebbas och Horace äktenskap på *Expressens* kultursida. Eller snarare, Ebba Witt-Brattströms bild av deras äktenskap. Hon får gärna göra romankonst av det, halva världslitteraturen bearbetar ju självupplevda relationer. Men litteratur är något annat än kulturjournalistik. I Ebbas litaner finns det inga Stora Principer alls för oss andra att ta ställning till. Allt handlar bara om henne.

Det här illustrerar Christopher Hitchens analys av vänstern. Han förstod direkt när 68-rörelsen dog. Det var i samma stund som marxismen och de universella anspråken ersattes med parollen "Allt privat är politiskt". Man behövde inte längre studera verkligheten och testa den mot teorierna, det räckte med att prata om sig själv. I Ebbas fall är det privata på sådan individnivå att den inte har någon politisk bärkraft alls.

Jag tyckte rätt bra om *Århundradets kärlekskrig* när den kom 2016. Den håller för en omläsning. Jag väljer att tolka monologen som en medvetet självvärddigande partsinlägg över en kärlek som gått i kras. Det var litteratur, helt enkelt. Ebba borde visa sitt författarskap större respekt än att förminka det till en bitter liten spaltmeter.

Dock: I *Århundradets kärlekskrig* finns en strof som borde vara stoff för Ebba att utveckla på en kultursida: "Min skuld känsla är enorm. / Hur många systrar har jag lurat?". Om hon vågar skära upp denna sin varböld, skulle hon er-hålla respekt.

Horace har inte skrivit ett ord om deras äktenskap. Eller också är det det han delvis gör i *Den sista grisen*. Skilsmäsobearbetning i form av Stora Maximer. Den boken vinner på en omläsning. Åtminstone delvis.

Den senaste tiden har gett skapligt mycket material för den som vill fantisera kring författarskapet. Förmodligen sitter redan nu någon dramatiker och spänner en bäge mellan Horace och Ebba, och Harry och Moa. Alla kan ju inte paxa poeten och profilen.

Men som sagt, det ska behandlas som litteratur. En text på en kultursida är något annat. Den ska vara så ren som möjligt. Inte en ve-detta och inte en kampanj.

